

Bakalářská práce

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

Význam postavy Theaitéta v platónském dialogu *Sofistés*

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Jinek, D.Phil.

Autor práce: Viktor Bellovič

Studijní obor: Humanistika

Ročník: IV.

2012

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. V platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31.3.2012 v Českých Budějovicích

Podpis studenta

Tímto bych chtěl poděkovat celému univerzitnímu kolegiu na teologické fakultě, které se v průběhu mého studia zasloužilo o mé lidské a morální dospění. Mé poděkování patří především Katedře filosofie a religionistiky. Dále bych chtěl poděkovat mému vedoucímu práce Mgr. Jakubu Jinkovi, D.Phil., který mi umožnil účastnit se mezinárodních sympózií, kde jsem měl možnost nahlédnout do problematiky filosofického bádání na vědecké úrovni.

Zvláštní poděkování pak patří všem, se kterými jsem měl možnost se poznat v průběhu studia. Dále bych chtěl poděkovat hlavně mým rodičům, kteří mě i přes dílčí neúspěchy v průběhu studia nepřestali nikdy podporovat. Poslední poděkování bych chtěl věnovat své přítelkyni, která se pro mě stala životní i duchovní oporou.

Obsah

Úvod	6
1 Sočasné proudy v platónském myšlení.....	8
1.1 Fridrich Daniel. Ernst. Schleiermacher	8
1.2 Konfrontace Schleiermacherova dogmatu s tübingenskou školou....	9
1.2.1 Interpretační obtíže v dialogu Faidros.....	10
1.2.2 Interpretační obtíže v VII. Listu	12
1.2.3 Interpretační obtíže v konfrontaci s Aristotelem.....	14
1.2.3.1 Nejvyšší principy	16
1.2.3.2 Ideální čísla	17
1.2.3.3 Matematické entity	18
1.4 Shrnutí.....	18
2 Stručná charakteristika Theaitéta	19
2.1 Theaitétos ve stejnojmenném dialogu	19
2.2 Theaitétos v dialogu Sofistéš	21
2.2.1 První definice sofisty.....	23
2.2.2 Druhá až čtvrtá definice sofisty	24
2.2.3 Pátá definice sofisty	25
2.2.4 Šestá definice sofisty	26
2.2.5 Sedmá definice sofisty.....	27
2.3 Důvody neúspěchu v definování sofisty.....	29
3 Theaitétos jako přítel idejí	31
4 Význam Theaitéta v dialogu Sofistéš	32
Seznam literatury.....	34
Seznam příloh.....	35
Příloha I.	36
Příloha II.....	37
Příloha III.	38
Příloha IV.	39
Příloha V.....	40
Příloha VI.	41

Úvod

V mé bakalářské práci bych se chtěl zabývat významem postavy Theaitétos v trilogii *Theaitétos, Sofisté a Politikos*. Dříve než přistoupím k důkladné analýze textu v těchto třech dialozích, charakterizují ve stručnosti dva současné proudy, které se zabývají Platónem. Vědecké bádání, které probíhá na poli platónských nauk, se v současné době dělí na zastánce Schleiermachova dogmatu a stoupence tübingenské školy. Podrobněji bych chtěl představit a popsat tübingenskou školu. Nastíním hlavní předpoklady a myšlenky, kterými se zastánci této školy vymezili vůči předchozímu myšlenkovému proudu, který symbolizuje německý filosof Schleiermacher.

Poté přistoupím k hlavnímu tématu, které je v názvu této bakalářské práce. Pokusím se podrobně analyzovat význam postavy Theaitétos v dialogu *Sofisté*. Při této analýze naznačím cíl tohoto dialogu a podrobně charakterizují Theaitétovy kroky, kterými se snažil tohoto cíle s pomocí hosta z Eleje dosáhnout. Ústředním cílem dialogu je definování sofistů, proto na definicích, ke kterým se Theaitétos dopracoval, odhalím účinné chyby. Z tohoto bych poté chtěl upozornit na celkové systematické chyby, které Theaitétos dělal v dialektickém vymezování pojmu. Tím ukážu na neznalost Theaitéta dialektického uvažování, které je pro Platóna hlavní metodou při ontologickém zkoumání skutečnosti. V následující části bych chtěl vylíčit Theaitéta jako přítele idejí, přičemž bych chtěl obě tyto Theaitétovy vlastnosti spojit a vyvodit z nich důsledky v rámci Platóna jako filosofa.

Takto učiněné závěry vztáhnou zpět na část Aristotelovy *Metafyziky* a naznačím možný výklad této části v rámci nové interpretace platónských nauk, které jsou prezentovány tübingenskou školou. Tím bych chtěl naznačit kroky, které by měly být v novém interpretačním paradigmatu platónské filosofie učiněny. Nejdříve je potřeba rekonstruovat jádro Platónovy filosofie na základě dialogů a nepsaných nauk. Posléze učinit jednoznačný výklad vyplývající z takto rekonstruovaného jádra a kriticky porovnat tento výklad s učením Aristotela, čímž by se dosáhlo revitalizace vztahu mezi Platónem a Aristotelem.

V bakalářské práci se opírám především o metodu důkladné analýzy textu a následné komparace s další primární nebo sekundární literaturou. Nedostatky, které má práce obsahuje, jsou především ty, že s dialogy pracuji s jejich českými případně anglickými překlady, přičemž by bylo přesnější s nimi pracovat v originálním jazyce. Dále při zvoleném tématu zcela opomím velkou část dialogu *Sofisté*, která se zabývá

strukturováním ontologické roviny jsoucna a nejsoucna. V tomto směru by bylo možné bakalářskou práci dále rozvíjet a posunout ji na vyšší úroveň, kde by mohla v následném srovnání s filosofickým konceptem Aristotela lépe vystihnout vztah, který panoval mezi Platónem a Aristotelem.

1 Současné proudy v platónském myšlení

V kontextu západní filosofie řadíme Platóna mezi nejvýznamnější osobnosti filosofického myšlení. Je pozoruhodné, že ačkoliv se nám dochovala všechna jeho díla, neexistuje napříč filosofickými dějinami jednotná interpretace Platónových dialogů. Současná interpretace Platónovy filosofie se rozděluje do dvou významných proudů. První myšlenkový proud vychází z předpokladů, které formuloval německý filosof Schleiermacher. Druhý proud je charakteristický poznatky a závěry tübingenské školy, která se v polovině 20. století vymezila vůči prvnímu výše zmíněnému proudu. Na tübingenský proud následně navazuje milánská škola.

1.1 Fridrich Daniel Ernst Schleiermacher

Na počátku 19. století německý filosof a teolog Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher, usilující o co největší věrnost originálu, přeložil všechny Platónovy spisy do němčiny. Při své velkolepé překladatelské práci opatřil každý dialog vlastním komentářem. *Tímto svým počinem vytvořil Schleiermacher do té doby zcela nový pohled na Platóna,*¹ kterým významně ovlivnil následující generace myslitelů specializujících se na antickou filosofii. Ve svém výkladu vycházel Schleiermacher z metodického přesvědčení, že veškeré učení antického filosofa se nachází v dialozích a je rozvrženo podle didaktického plánu.² Absolutizováním exkluzivity obsahu dialogů **odsunul mimo interpretační výklad** učení, které se nám dochovalo díky poznatkům a poznámkám Platónových žáků a které je označováno jako nepsané nauky nebo nepřímá tradice.

Tyto myšlenkové obsahy a svědectví zachycená žáky Akademie, jsou Schleiermacherovými zastánci, pro které je základním předpokladem heslo *sola scriptura* vyvracena a eliminována. *Schleiermacherův přístup zaměřuje úsilí badatelů na autenticitu Platónových dialogů, na dobu jejich vzniku a jejich časovou následnost, na jejich formu a strukturu,*³ jelikož veškerý myšlenkový odkaz, který nám Platón zanechal, je dle této interpretace obsažen výhradně v dialozích. Dle Schleiermachera a jeho následovníků můžeme rekonstruovat Platónovu filosofii pouze striktním

¹ REALE, G. *Platón*. Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 69.

² Tamtéž, st. 67-81.

³ CARDAL, R., Utajené pozadí Platónovy filosofie, *Distinkce*, 2005, č. 2.

pochopením obsahu, forem a metod v dialogích. Základní výchozí premisou Schleiermachova výkladu je tedy **absolutnost a jedinečnost vypovídací hodnoty Platónových dialogů**.

1.2 Konfrontace Schleiermacherova dogmatu s tübingenskou školou

Přes veškeré dílčí úspěchy a závěry učiněné na základě výše zmíněného dogmatu dochází podrobné zkoumání k dílčím problémům, které nakonec přerostou v krizi celého dogmatu a jeho výchozí premisy. Vzniklé problémy, které si níže představíme v tabulce, vznikají na základě konfrontace Schleiermachova dogmatu a nepřímé tradice, která se liší v základní premise chápání dialogů.

Zatímco Schleiermacher interpretuje Platóna pouze na základě dialogů, pro nepřímou tradici je nejdůležitější předpoklad, že podstatná a nejdůležitější část Platónovy filosofie leží vně dialogy. Dialogy na toto jádro Platónovy filosofie pouze odkazují, přičemž v rámci nové interpretace, kterou představuje tübingenská škola, vytváří dialogy vědomostní základ pro porozumění tomuto jádru.⁴

Nejvýznamnější problémy můžeme shrnout v přehledné tabulce.⁵

Schleiermachovo chápání dialogů	Nové chápání dialogů shrnuté tübingenskou školou
Dialogy mají absolutní vypovídací hodnotu, tudíž jsou zcela autonomní	Dialogy slouží jako nástroj k upamatování, nejsou zcela autonomní
Pouze z dialogů můžeme rekonstruovat vlastní jádro Platónovy filosofie	Z dialogů samých není možné úplně rekonstruovat Platónovu filosofii, jelikož jádro této filosofie leží vně dialogy
Vypovídací hodnota nepřímé tradice je zanedbatelná	Nepřímá tradice obsahuje klíč k jádru Platónovy filosofie
Tzv. nepsané nauky vznikly z nepochopení Platóna a jeho filosofie	Nepsané nauky jsou hlavním bodem Platónovy filosofie

Problémy zapříčiněné výše zmíněnými předpoklady v přístupu k dialogům se zastánci Schleiermachova dogmatu snažili vyřešit různě. Například se snažili

⁴ REALE, G. *Platón*. Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 117.

⁵ Tamtéž, s. 80-82.

zásadním způsobem potlačit či dokonce eliminovat fakta, která *přinášela nepřímá tradice. Tato tradice podle nich vznikla tím, že Platónovi žáci mistrovu nauku špatně pochopili a pozměnili ji.*⁶ Někteří dokonce označili nepřímou tradici jako vrtoch již stárnoucího Platóna, který se tak odklonil od své původní filosofie. Jiní například nepřímou tradici absolutně ignorovali, jelikož pro ně neměla potřebnou vypovídací hodnotu.⁷ Ačkoliv základní výchozí postoj schleiermachovského dogmatu evidentně nekoresponduje s některými pasážemi v dialozích, které si představíme v následujících kapitolách, neměli bychom výsledky bádání, kterých bylo v rámci tohoto dogmatu dosaženo, zcela opomíjet nebo považovat za překonané. Naopak díky předpokladu naprosté autonomie dialogů se podrobným zkoumáním podařilo rozšířit naše znalosti struktur a forem v dialozích obsažených. Následnou komparací stylu psaní, struktur a forem v rámci všech dialogů se podařilo sestavit velice přesné chronologické pořadí sepsání dialogů.

1.2.1 Interpretační obtíže v dialogu *Faidros*

Základní problém, který vznikl v rámci Schleiermachova interpretačního rámce, spočívá v nezahrnutí Platónova postoje vůči psanému slovu, který spočívá v tom, že psané slovo není vhodným prostředkem pro předávání nejdůležitějších nauk. Citujme Nietzscheho, který již na konci 19. století upozornil na problémy, které jsme obsáhli ve výše uvedené tabulce. *Celá hypotéza stojí na falešné interpretaci a je v rozporu s tím, co se říká ve Faidrovi.*⁸

V dialogu *Faidros* se Platón zmiňuje o psaném slovu ve spojení s mýtem o egyptském bohu Theuth, který vynalezl čísla, geometrii, astronomii, a především písmo, které přinesl jako velký dar vládci Thamusovi se slovy, že *tato nauka, králi, učiní Egyptany moudřejšími a pamětlivějšími, neboť byla vynalezena jako lék pro paměť a moudrost.*⁹ Ale vládce Thamus nekomentuje dar písma jako lék pro moudrost. Pro moudrost je naopak jedem, jelikož lékem je pouze pro upamatování a rozpomínání se.¹⁰ Písmo tedy má především funkci pomůcky pro upamatování, což ale bez předchozího porozumění neposkytuje pravé vědění. *A co se týče moudrosti,*

⁶ REALE, G., *Platón*, Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 72.

⁷ Tamtéž, s. 72-74.

⁸ Nietzsche, F., *Gesammelte Werke*, IV, s. 370.

⁹ Platón, *Faidros*, 274e.

¹⁰ Tamtéž, 275a.

poskytuješ svým žákům **její zdání**, ne skutečnost, neboť stanou se sečtělými bez ústních výkladů, budou působit zdání, že **jsou mnohaznalí, ačkoli budou většinou neznalí**, a ve styku budou nepříjemní, protože z nich budou lidé **zdánlivě vzdělaní místo lidí vzdělaných opravdu**.¹¹ Vždyť především ten, kdo přijímá a myslí si, že z písmen bude mít něco bezpečného a spolehlivého, je na velikém omylu.¹²

Nejenže je psané slovo samo o sobě nedostačující k výuce moudrosti, kdy u čtenářů vzbuzuje zdání vědění, ale jeho další špatnou vlastností, o které se Platón v dialogu zmiňuje, je, že v případě nepochopení ze strany čtenáře nedokáže pružně reagovat a vysvětlit vzniklé obtíže vyplývající z nepochopení: „**když se otážeš na něco z jejich obsahu, chtěje se o tom poučiti, ukazuje takový výklad vždy jenom jedno a totéž**.”¹³ Jak jsem zmínil výše, takto podaný psaný výklad nemůže reagovat na dotazy čtenářů, což v konečném důsledku může vést až k mystifikaci posluchače, díky čemuž mohou vznikat dezinterpretace výkladu autora. Psaná řeč **sama se totiž neumí bránit ani si pomoci**.¹⁴ V neposlední řadě mohou být takto nepochopené texty použity k neoprávněné diskreditaci autora. **Když se s ním neslušně jedná a neprávem je potupen, vždy potřebuje pomoci svého tvůrce, neboť sám není schopen ani se ubránit ani si pomoci**.¹⁵ V kontrastu k tomu všemu je **mluvená řeč**, která **se spolu s věděním zapisuje do duše člověka, který se jí učí; je schopna se sama bránit a ví, ke komu má mluvit a ke komu mlčet**.¹⁶ Všechny nevýhody psaného slova, které vyplývají z dialogu *Faidros*, si pro přehlednost shrneme v několika bodech.

- 1) Psané slovo způsobuje pouze zdání vědění. Samo o sobě nevytváří moudrost.
- 2) Psané slovo nedokáže pružně reagovat na otázky čtenáře.
- 3) Psané slovo potřebuje pomoc autora, jinak může být jeho myšlenkový obsah desinterpretován.
- 4) Psané slovo neví, ke komu má promlouvat.

Platón si tyto nedokonalosti, díky kterým psané slovo není schopno postihnout dialektické umění, plně uvědomoval. To ovšem neznamená, že bychom měli vypovídající hodnotu psaného slova podceňovat či je zavrňovat. Psané slovo má sloužit

¹¹ Platón, *Faidros*, 275b.

¹² Tamtéž, 275b.

¹³ Tamtéž, 275d.

¹⁴ Tamtéž, 275d.

¹⁵ Tamtéž, 275d.

¹⁶ Tamtéž, 275e.

jako mnemotechnická pomůcka k *upamatování* toho, kdo věc zná, na látku, která je předmětem spisu.¹⁷ Též pro případ, kdy na člověka dolehne *zapomnětlivé stáří*.¹⁸ Další neocenitelnou funkcí psaného slova je využití jako pedagogického instrumentu, který autorovi pomáhá v předávání znalostí žákovi *jdoucím po těžce stopě*.¹⁹

Platón si uvědomoval, že bádání v ontologické rovině s sebou přináší *filosoficky velmi obtížná témata, která, mají-li být pochopena a tudíž autenticky poznána, musí být promyšlena ze všech stran a tudíž různými způsoby, přičemž je nutné vyhradit patřičný prostor všem možným námitkám*.²⁰ Prostor potřebný k pochopení obtížných témat nemůže nikdy poskytnou psané slovo. Dialogy byly sepsány s určitým záměrem, který nám vyplývá z funkce psaného slova, tak jak nám je popsál Platón. Měly by tedy především sloužit k upamatování a jako pedagogický instrument.

1.2.2 Interpretační obtíže v *Sedmém Listu*

Důsledky, které jsou ve *Faidrovi* z vlastností psaného slova naznačeny, jsou v *Sedmém listu* vysloveně popsány. V okamžiku, kdy se Platón v *Sedmém listu* dostává k problematice psaného výkladu, hned v úvodní pasáži zdůrazňuje, že od něj *o tom není žádného spisu a také nikdy nebude*.²¹ Přičemž bych chtěl poukázat na to, že když mluví Platón *o tom*, mluví o nejvyšším jsoucnu a tedy o jádru své filosofie, které leží vně dialogy.²² Vědom si nejspíše toho, že někteří jeho žáci či posluchači interpretovali tyto nauky ve svých filosofických disputacích,²³ posléze dodává, že kdyby tyto své nauky napsal, udělal by to nejlépe ze všech.²⁴ Ale Platón tak neučinil, jelikož dle jeho osobního přesvědčení, psaný výklad by dokázalo správně pochopit *leda několik, kteří jsou schopni s malým návodem to sami nalézt*.²⁵ Ostatní, kteří by výklad nepochopili, by mohli získat zdání, že mají filosofické vědění o věcech nejdůležitějších. *Z ostatních však by to jedny nezřítzeně naplnilo nesprávným pohrdáním, druhé pak povýšenou a naduřelou nadějí, že se naučili nějakým vznešeným věcem*.²⁶ Zde je třeba

¹⁷ Platón, *Faidros*, 275d.

¹⁸ Tamtéž, 275d.

¹⁹ Tamtéž, 276d.

²⁰ CARDAL, R., Utajené pozadí Platónovy filosofie, *Distinkce*, 2005, č. 2.

²¹ Platón, *Listy*, 341c.

²² Platón, *Listy*, přel. F. Novotný, Praha, OIKOYMENH, pozn. 107, s. 94.

²³ Platón, *Listy*, 341b.

²⁴ Tamtéž, 341d.

²⁵ Tamtéž, 341e.

²⁶ Platón, *Listy*, 341e.

upozornit na to, že Platón ve své filosofii striktně odlišuje zdání něčeho, které je typické především pro sofistiku, a naopak vědění o něčem, které náleží čisté filosofii. Psaný text pro Platóna nemůže zajistit bezchybné předávání nauky, které probíhá v rámci dialektické rozpravy mezi učitelem a žákem.²⁷ *Neboť to nijak nelze povědět jako ostatní nauky, nýbrž z hojného soubytí a soužití oddaného té věci najednou, jako plamen vznícený od vylétlé jiskry, vznikne to v duši a pak se již samo živí.*²⁸ Učitel by měl navíc rozpoznat, jestli má žák dispozice a schopnosti k uchopení celé látky a celkového poznání, což samozřejmě psaný text nedokáže.²⁹ Filosofie je v Platónově interpretaci v jedinečném postavení vůči ostatním naukám, kdy není možné její bezchybné předávání pouze v psaném slovu. *Proto tedy každý vážný muž, jde-li o věci vážné, jest dalek toho, aby o nich někdy psal a uvrhl je před lidmi do nepřítzňe a pochybnosti.*³⁰ Kdyby se ovšem i přes veškeré varování a důvody, proč nesvěřovat věci vyšší psanému textu, našel někdo moudrý, kdo by tyto věci napsal, jednal by tak buď z vlastní ctižádosti, či z pomatení, které mu způsobili lidé v jeho okolí.³¹

Platón se nám nesnaží říct, že by se jednalo o znalosti, které by byly nesdělitelné či nepopsatelné, ale o znalosti, které není vhodné veřejně šířit mezi obyčejné lidi. Obyčejní lidé by tyto nauky jistě pohaněli a zneuctili. Vzpomeňme, jak neslavně dopadla Platónova veřejná přednáška. Z výše uvedených důvodů nelze předávat vyšší nauky formou psaného slova.

Přestože tyto nepsané nauky, které se týkají věcí cennějších, nejsou v dialogích přímo obsaženy, můžeme na ně v různých místech nalézt odkazy a narážky. A právě po těchto narážkách by mělo následovat mluvené slovo, které by obsáhlo daný filosofický problém ve své celistvosti. Připuštěním nepsaných nauk však přitom nutně neupadáme do fundamentálního dělení Platónovy filosofie na nauky exoterické a esoterické, tak jak je popsal A. Greaser, který nepsané nauky chápe a kritizuje naprosto z opačného hlediska. Jeho kritika esoterické nauky vyplývá z toho, že chápe interpretaci těchto nauk tůbingenskou školou jako hlavní jádro Platónovy filosofie, které se obejde bez exoterických nauk. Tím ovšem v jeho chápání odpadá smysl samotných dialogů.³² Naopak dialogy spolu s nepsanou naukou vytvářejí celistvou jednotu, kde dialogy tvoří

²⁷ Tamtéž, 344b.

²⁸ Tamtéž, 341c5-d2.

²⁹ Tamtéž, 344a.

³⁰ Tamtéž, 344c.

³¹ Tamtéž, 344d.

³² GRAESER, A., *Řecká filosofie klasického období*, Praha: OIKOYMENH, 2000, s. 170-175.

potřebný základ k celkovému pochopení Platónovy filosofie a jsou potřebným předstupněm pro procitnutí a vystoupení z jeskyně.

1.2.3 Interpretační obtíže v konfrontaci s Aristotelem

Platónův názor na psané slovo byl dozajista ovlivněn jeho velkým učitelem Sokratem, který uznával duševní nadřazenost mluveného slova a dialektiky nad slovem psaným. Ačkoliv Platón sepsáním dialogů udělal výrazné ústupky vůči psanému slovu, vliv jeho učitele se na jeho dílech projevil tím, že ve svých spisech neodkryl jádro vlastní filosofie. To ovšem neznamená, že by tyto nauky byly navždy ztraceny v temnotě dějin a nemohly být opět popsány.

Tyto ústřední myšlenky se nám částečně zachovaly díky tzv. nepřímým svědectvím Platónových žáků, kteří tyto myšlenky zaznamenávali ve svých spisech a dále je rozvíjeli. Žáci Akademie totiž *byli Sokratovi již natolik vzdáleni, že se již necítili tak pevně svázáni*³³ jeho názorovou doktrínou ohledně psaného slova. Platónova filosofická stanoviska, která se neshodují s tradičním schleiermachovským dogmatem, nacházíme především u třech nejvýznamnějších žáků Akademie, kterými byli Speusippos, Xenokratés a Aristotelés. Jedná se především o filosofická stanoviska o nejvyšších principech, ideálních číslech, matematických entitách ve střední rovině a v neposlední řadě o idejích. To, co nás na první pohled nejspíše zarazí, je, že z více než poloviny neodpovídá tento rámec naukám, které jsou výslovně obsaženy pouze v dialozích. ***Jádro tohoto hermeneutického paradigmatu tedy neleží ve spisech, nýbrž mimo ně.***³⁴

Nejkomplexněji a nejsouhrnněji o těchto nepsaných naukách píše nejslavnější žák Akademie Aristotelés, který ve svém spisu *Fyzika* mluví doslova o Platónových nepsaných naukách.³⁵ Dalším důležitým zdrojem je Aristotelova *Metafyzika*.

Při podrobném čtení Aristotelovy *Metafyziky* nacházíme místa, kde Aristotelés popisuje učení svých filosofických předchůdců, přičemž neopomíná svého učitele. Při zkoumání všech jeho komentářů a kritik, které vznesl v souvislosti s Platónem, se v rámci Schleiermachovy interpretace dostáváme do zajímavé situace. Na jedné straně některé komentáře odmítáme, jakožto látku Aristotelem špatně pochopenou či již

³³ REALE, G., *Platón*, Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 113.

³⁴ Tamtéž, s. 54.

³⁵ Aristoteles, *Fyzika*, IV, 2, 209b14.

výrazně deformovanou Aristotelovým filosofickým myšlením. Na druhé straně přímo dogmaticky přijímáme jeho kritiku nauk o idejích, ze které vyvozujeme, že Platónova filosofie byla pouze o idejích. Velkou část tohoto učení nacházíme v dialozích a činíme z této nauky ústřední a hlavní jádro v Platónově myšlení. Hlavní pasáže, které výrazně ovlivnily Schleiermachův interpretační rámec a též jeho následovníků, jsou především Aristotelovy kritiky idejích, které nacházíme v *Metafyzice*.

Na základě těchto pasáží v kombinaci s dialogy lze učení o idejích v jednoduchosti vysvětlit jako zejsoucnění abstraktního či jako ontologizovaný pojem. Toto je pak tradičně vysvětlováno jako ústřední bod Platónovy filosofie.

Je logické, že napětí, které vzniklo v rámci tradiční interpretace, se přeneslo do všech jeho částí. Pokud jednou připustíme, že se Platónova filosofie nenachází výhradně v dialozích samotných, je posléze badatelsky nevyhnutelné, že musíme opětovně prozkoumat veškeré nám dochované komentáře a poznámky, které byly sepsány studenty a posluchači Akademie. Tentokrát ovšem nesmíme vynechat žádné nám dochované interpretace, i kdyby se jakkoliv jevíly deformované interpretujícím autorem, jelikož pak by náš složitý pokus o rekonstrukci Platónovy filosofie nebyl koherentní. Typickým příkladem je právě Aristotelés, který popisuje ostatní učence v soustavě vlastní terminologie, díky čemuž dochází k částečnému názorovému zkreslení interpretovaného autora.

Pro nový výklad Platónova filosofického myšlení použili zastánci tübingenské školy především ty části *Metafyziky*, které se věnují tématům, které nejsou implicitně obsaženy v dialozích, ale jsou Aristotelem popisovány jako Platónovy názory. Především tyto části, které jsme uvedli výše, byly zastánci Schleiermachovy interpretace označovány jako Aristotelem špatně pochopené nebo již významně deformované jeho myšlením.

Těmito částmi jsou již dříve jmenované nauky o nejvyšších principech, ideálních číslech a matematických entitách. Aristotelem naznačený Platónův hierarchický koncept vypadá následovně:³⁶

- 1) nejvyšší principy
- 2) ideální čísla
- 3) ideje
- 4) matematické entity ve střední rovině

1.2.3.1 Nejvyšší principy

Z Aristotelova svědectví můžeme vyvodit, že Platón užil vyšších konstitutivních prvků idejí samotných, tudíž základnějších principů než ideje samy. Toto tvrzení se opírá především o části První knihy *Metafyziky*. *Ježto se pak domníval (Platón), že ideje jsou příčinami jiných věcí, mýnil, že jejich prvky jsou prvky všeho, co jest. Tak prý počátky jsou velikost a malost jako látka, jako podstata však prý jest jedno*³⁷, a dále, *že jedno jest samostatnou podstatou a že se o žádném jiném jsoucnu jedno nedá vypovídati.*³⁸ Z tohoto můžeme odvodit, že Platón svou filosofii hierarchizoval a jako podstatu všeho definoval jedno, ke kterému připojil dvojitost ve formě velikosti a malosti, které je nositelem látky. Obojí pak dohromady utváří mnohost v jednotě obecně. *Ale jeho osobitým učením jest, že neomezené nepojal jako jednost, nýbrž jako dvojitost a skládal ji z velikosti a malosti.*³⁹ Toto pak je označováno jako nejvyšší principy, pro které tübingenská škola užívá označení *jedno a neurčitá dvojice*. Určení dvou nejvyšších principů Aristotelés shrnuje o několik řádků později. *Platón tedy tímto způsobem určil hledané počátky. Z toho však co bylo řečeno, jest zřejmo, že užívá pouze dvou příčin, příčiny, jež se týká otázky „co jest to“, a příčiny z hlediska látky – neboť ideje jsou pro jiné věci příčinou toho „co jest to“ a pro ideje jest příčinou jedno —; a na otázku, co jest látka, jež jest podkladem, o které se u smyslových věcí vypovídají ideje a u idejí jedno, odpovídá, že jest dvojitostí, totiž velikostí a malostí.*⁴⁰

Podrobněji se jednu a dvojitosti věnuje Aristotelés v Knize desáté, kde popisuje vzájemné vztahy mezi těmito nejvyššími principy. V Knize desáté již ovšem nelze

³⁶ REALE, G., *Platón*, Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 54.

³⁷ Aristoteles, *Metafyzika*, I,6,987b21-27.

³⁸ Tamtéž, I,6,987b.

³⁹ Tamtéž, I,6,987b.

⁴⁰ Tamtéž, I,6,987b.

striktně oddělit tvrzení Aristotela od Platóna. Bylo by velice zajímavé podrobit tuto kapitolu kritickému zkoumání, které by více vysvětlilo postavení jednoho vůči mnohosti.

1.2.3.2 Ideální čísla

V Knize první se dále Aristotelés zmiňuje o ideálních číslech. Aristotelés zde naznačuje jejich místo v hierarchické struktuře, které se nachází nad idejemi. *Mluvil podobně jako Pythagorovci a s nimi rovněž učil, že čísla jsou pro všechny jiné věci příčinou jejich podstaty.*⁴¹ Aristotelés neztotožňuje učení Platóna přímo s učením Pythagorovců, jelikož jeho velký učitel již má schopnost, která odlišuje pravého filosofa od ostatních učenců a to jak ve smyslu Platónském tak i ve smyslu Aristotelenském. Tímto habitem je schopnost dialektiky. *To, že jedno a čísla kladl mimo věci, nikoli jako Pythagorovci, a že dospěl k ideám, bylo výsledkem pojmového uvažování – neboť dřívější filosofové se ještě nezabývali dialektikou —, že však jiné věci pojal jako dvojí, vyplývalo odtud, že se z ní čísla, vyjímajíc čísla prvotní, ideální, dají snadno vytvořiti jako z nějakého druhu tvárné látky.*

Odlišením prvotních ideálních čísel od čísel v matematickém smyslu zde Aristotelés naznačuje, že s ideálními čísly nelze provádět kvantitativní operace, kterými jsou sčítání, odčítání, dělení a násobení. Ideální čísla jsou Platónem chápány v metafyzickém smyslu. Jsou ideálními vzory, které představují bytnost čísel v nejčistším metafyzickém smyslu.⁴² *Je tedy zřejmo, jsou-li vskutku ideje čísla, že všechny jednotky nemohou býti ani sčítatelné, ani také nesčítatelné, a to ani jedním, ani druhým z uvedených způsobů.*⁴³ Podobně se Aristotelés vyjadřuje o pár řádků níže: *„Je-li jednička počátkem, pak se to má s čísly spíše tak, jak učil Platón, a musí býti nějaká prvotní dvojka a prvotní trojka, takže čísla nemohou býti navzájem sčítatelná.”*⁴⁴

Na cestě k pochopení významu ideálních čísel je třeba se vyhnout některým omylům, ke kterým by dosavadní výklad mohl směřovat. Mluvíme především o tendenci redukovat každou ideu na číslo či jejich ztotožnění. Dále se pokoušet pochopit tuto nauku na pozadí pojmu celého čísla, které v moderním smyslu vyjadřuje určitou kvantitu a následně od tohoto čísla činit pojmové abstrakce. Číslo bylo Řeky

⁴¹ Aristotelés, *Metafyzika*, I,6,987b.

⁴² REALE, G., *Platón*, Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 217.

⁴³ Aristotelés, *Metafyzika*, XIII,8,1083a.

⁴⁴ Tamtéž, XII,8,1083a.

chápano jako vztah poměru či vyjádření složek smyslového světa. V tomto významu není činnost abstrakce skutečnosti na čísla zjednodušením reality, ale spíše jakési zhuštění metafyzického obsahu naší skutečnosti.⁴⁵

1.2.3.3 Matematické entity

Po rovině idejí, kterou Platón postavil za ideální čísla, byla ustanovena ještě rovina matematických předmětů. *Mimo to Platón ještě učí, že uprostřed vedle předmětů smysly vnímatelných a vedle idejí jsou předměty matematické, které se od vnímatelných liší tím, že jsou věčné a nehybné, a od idejí tím, že jest jich mnoho stejných.*⁴⁶ Předměty matematické částečně přijímají základní vlastnost idejí v neměnnosti a věčnosti, ale nelze je ztotožnit s rovinou ideálních čísel, jelikož podléhají základním kvantitativním operacím v matematice. To Aristotelés dokládá, když píše, že jich je *mnoho stejných*, tudíž vedle sebe existuje více stejných čísel. Striktní rozlišení ideálních čísel od matematických předmětů nám Stageiran popisuje v jiné pasáži, kde píše, že *ten však, kdo první přišel s tvrzením, že ideje skutečně jsou a že ideje jsou čísla, a že matematické předměty skutečně jsou, z dobrých důvodů oddělil čísla matematická a ideová.*⁴⁷

Matematické předměty v rámci poznávání fyzické skutečnosti zastávají funkci zprostředkovatele, který vzájemně propojuje rovinu smyslového poznání a rovinu dialektického poznání, které se zaměřuje na ontologickou rovinu bytí. Toto zprostředkování je možné díky tomu, že matematické předměty ve vztahu ke smyslovému světu nejsou od tohoto světa striktně odděleny, ačkoliv mají některé aspekty idejí. *Matematické předměty nejsou odloučené od věcí vnímatelných.*⁴⁸

1.4. Shrnutí

Jak jsem popsal výše, nové interpretační dogma platónských nauk představené tůbingenskou školou se opírá především o části, ve kterých se Platón vymezuje vůči absolutnímu čerpání znalostí z psaného textu a posléze především o poznámky přímých Platónových žáků, kteří ve svých dílech interpretovali Platónův filosoficky

⁴⁵ REALE, G., *Platón*, Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 221-225.

⁴⁶ Aristotelés, *Metafyzika*, I,6,987b.

⁴⁷ Tamtéž, XIII,9,1086a.

⁴⁸ Tamtéž, XIV,6,1093b.

strukturovaný svět, který jsem nastínil jen v jeho základní hierarchické struktuře. Zcela jsem při tom opomenul vzájemné vztahy vyplývání mezi rovinami, jelikož k tomuto tématu by bylo třeba se věnovat mnohem podrobněji.

Tradiční dogma, které bylo ustanoveno Schleiermacherem, není stále zastánci nové interpretace překonáno a stále se na filosofických konferencích živě diskutuje, zda jejich námitky vůči tradičnímu dogmatu jsou natolik oprávněné, abychom byli nuceni zcela proměnit náš pohled na Platóna a to v jeho nejpodstatnějším jádru filosofie. Ať výsledek této diskuse dopadne jakkoliv, je neoddiskutovatelným faktem, že nový interpretační výklad Platónovy filosofie, vnesl do bádání řeckého filosofa nový pohled a to v době, kdy se již zdálo, že na poli platónské filosofie již není mnoho ke zkoumání, jelikož o něm bylo ve dvoutisícileté historii vše řečeno a popsáno.

Interpretační rámec, který formulovala tübingská škola, a který jsem v jeho nejjednodušší strukturované podstatě popsal výše, slouží pro mé bádání jako výchozí premisa a předpoklad. Na základě těchto znalostí jsem se rozhodl přistoupit k dialogu *Sofistés*, kde bych chtěl vysvětlit, jakou roli v tomto dialogu hraje postava Theaitéta.

2 Stručná charakteristika Theaitéta

Postava Theaitéta je založena na reálné osobě. Theaitétos byl řecký matematik, který se do dějin matematiky zapsal v teorii iracionálních čísel a v stereometrii. Je mu též připisováno sestrojení pěti pravidelných těles, které se obvykle nazývají platónskými.

2.1 Theaitétos ve stejnojmenném dialogu

V dialogu *Theaitétos* je vylíčen v době jeho mládí. Pod vedením Theodóra si osvojuje znalosti geometrie a dalších odborných věd včetně filosofie. I přes své mládí vyniká nad svými vrstevníky. *Ano, dobře věz, že ze všech mladých lidí, s kterými jsem se kdy setkal – a znám jich z osobních styků velmi mnoho – ještě u žádného jsem nepozoroval tak podivuhodné vlohy.*⁴⁹ Svě nadání zdárně projevuje i ve zkoumání. *Tento přistupuje k učení a zkoumání tak hladce, bez klopýtání a zdárně, s velkou klidností. Jako proud oleje neslyšně tekoucího, že jest až ku podivu, jak to může člověk*

⁴⁹ Platón, *Theaitétos*, 144a.

v tak mladém věku takhle dokázat.⁵⁰ Můžeme říct, že Theaitétos má všechny předpoklady pro to, aby zdárně uchopil filosofické umění. Sókratés, který je zaujat vylíčenými vlastnostmi mladého muže, jej v prvním dialogu trilogie podrobuje zkoušce v podobě nalezení odpovědi na otázku, *co je vědění*.

V dialektické hře mezi Sókratem a Theaitétem, je Theaitétos vystaven maieutickému umění. Sókratovým úkolem je zjistit, zda mysl mladého Theodóra žáka oplývá moudrostí, či mu byla do jeho duše vložena jeho učitelem. *Ale nejdůležitější věc v mém umění je schopnost vším způsobem zkoušet, zdali mysl mladého člověka rodí pouhý přelud a nepravdu či plod zdárný a zdravý.*⁵¹ Součástí tohoto procesu je též odhalení nepravdy, kdy se Sókratés snaží u svého společníka dosáhnout sebekritického zhodnocení. *Jestliže snad zkoumaje tvé výroky usoudím, že některý jest jen přelud a plod nepravý, a pak jej vezmu a odhodím, nerozčiluj se, jako se rozčilují prvničky pro své děti.*⁵² Sókratés není filosof, jelikož není moudrý. Avšak je schopen tuto vlastnost v některých lidech objevit a rozvinout. *Na těch, kteří se se mnou stýkají, je vidět, že někteří jsou nevědomí, ale postupem styků že všichni, kterým toho bůh dopřává, dělají podivuhodné pokroky.*⁵³

Theaitétos v konfrontaci se Sókratem neobstojí. Otázka po tom, co je vědění, zůstává přes veškerou snahu mladého žáka na konci dialogu otevřená. Přes tento zjevný neúspěch nebyl rozhovor podstoupený ze strany Theaitéta se Sókratem zbytečný. Hlavní přínos pro jeho postavu v dialogu *Theaitétos* je, že jeho duše a tedy i mysl byla v konečném důsledku očištěna od zjevného zdání vědění. Kdyby Theaitétos měl habitus moudrosti ve filosofickém slova smyslu, byl by dozajista schopen postihnout podstatu pojmu vědění, ale jelikož oplýval pouze míněním či vštěpenou moudrostí od svého učitele, nebyl nakonec schopen podat dostatečný výměr hledaného pojmu. *Tedy vědění asi není ani vnímání, Theaitéte, ani pravdivé mínění ani výměr připojující se k pravdivému mínění. Zdali pak tedy ještě jsme těhotní a cítíme bolesti, příteli, v otázce o vědění, či jsme už všechno porodili?* Theaitétos odpovídá. *Ví bůh, já jsem tvým působením řekl více nežli jsem měl v sobě.* K tomu Sókratés dodává. *Nuže neříká-li o tomto všem mé babické umění, že to přišlo na svět jako plody nezralé a nehodné výchovy? Docela,*⁵⁴ potvrzuje Theaitétos.

⁵⁰ Tamtéž, 144b.

⁵¹ Platón, *Theaitétos*, 150c.

⁵² Tamtéž, 151c.

⁵³ Tamtéž, 150d.

⁵⁴ Tamtéž, 210b.

Teprve s myslí oproštěnou od zdání je Theaitétos připraven na složitější filosofické bádání, které jej čeká v dialogu *Sofistés*. *Jestliže se tedy budoucně budeš pokoušet, Theaitéte, otěhotněti jinými věcmi a jestliže vskutku otěhotníš, budeš působením nynějšího zkoumání pln lepších myšlenek.*⁵⁵

2.2 Theaitétos v dialogu *Sofistés*

Děj v dialogu *Sofistés* se odehrává druhý den po dialogu *Theaitétos*. Hlavním tématem dialogu je vymezení pojmu sofista. Když Theodóros s Theaitétem přichází na stejné místo, kde byl veden předešlý den dialog *Theaitétos* a kde se opět schází se Sokratem. Theodóros s Theaitétem sebou přivádí hosta z Eleje. Theodóros jej popisuje jako muže znalého filosofie. Na to Sókratés okamžitě činí nářky, *zdali pak tedy, Theodóre, nepřivádíš nevědomky – podle slova Homérova – ne hosta, nýbrž nějakého boha?*⁵⁶ O pár řádků níže dodává: *Snad tedy i tebe provází některá z takových nadlidských bytostí, aby se podívala na nás, jak si špatně počínáme v umění hovoru, a aby nás usvědčovala, nějaký bůh usvědčovatel.*⁵⁷ Sókratés ironicky připodobnil hosta k sofistům, kteří se zabývají řečnickými spory a vydávají se za filosofy.

Na to mu Theodóros odpovídá, že tento druh rozpravy hostovi není vlastní. *To není, Sókrate, způsob toho hosta, nýbrž je mírnější nežli ti, kteří se z povolání zabývají spory.*⁵⁸ Napětí, které vzniká předchozí Sókratovou ironickou nářkou, mizí. Podobně tak napětí, které vzniká při užívání maieumutické metody v dialektické hře a které Platónovi čtenáři znají z jeho dřívějších dialogů, není v průběhu celého dialogu *Sofistés* přítomno. Již od vstupní scény dialogu si můžeme všimnout, že celý dialog je veden v přátelském dialogu.⁵⁹ V tomto dialogu není předmětem dialogu usvědčit v rozhovoru protivníka z neznalosti a přivést ho do aporií ve vlastním myšlení, ale objevit a definovat sofistu v Platónském slova smyslu.

K tomuto účelu je zapotřebí člověka opravdu znalého filosofie. Tou postavou je právě přivedený host z Eleje, který po Theodórově vyvrácení úvodní ironické poznámky na jeho osobu, je následně svými společníky označen za člověka filosoficky znalého. *A podle mého zdání nikterak není ten muž bůh, ale jistě je božský, neboť*

⁵⁵ Tamtéž, 210b.

⁵⁶ Platón, *Sofistés*, 216a5.

⁵⁷ Tamtéž, 216b.

⁵⁸ Tamtéž, 216b.

⁵⁹ SZLEZÁK, Thomas A., *Die Aufgabe des Gastes aus Elea*, Praha: 2009, Nepublikovaný text VII. platónského symposia, s. 1-6.

*takovými já nazývám všechny **filosofy**. A dobře máš, příteli. Odpovídá Sókratés Theodórovi. Avšak skoro se zdá, že tento **rod lidí** nelze takřka o mnoho snáze rozeznati nežli rod bohů; neboť tito mužové se objevují pro neznalost ostatních namnoze v různých podobách, a tak obcházejí po městech, **filosofové ne dělání, nýbrž skuteční**.*⁶⁰

Host, který byl společníky v dialogu označen za filosofa, se do rozhovoru zapojuje až poté, co jej Sókratés požádá, aby se ujal vedení hovoru, přičemž si sám může určit způsob hovoru. *Nuže tedy, hoste, neodepři nám, když jsme tě **požádali o tu první laskavost**, a řekni nám tohle, zdali jsi zvyklý raději **sám o sobě vykládati dlouhou řečí** to, co chceš někomu ukázat, či **s užitím otázek**, jako kdysi v mé přítomnosti dělal i Parmenidés a vykládal krásné věci.*⁶¹ Následně si host vybírá společníka k rozhovoru, ve kterém se budou snažit odhalit podstatu sofistů. Sókratés, který hostovi navrhl jako společníka Theaitéta, poté mlčky ustupuje do pozadí a nechává hosta, aby společně s Theaitétem vedl dialektický rozhovor.⁶² Nyní, když si host vybral společníka v hovoru, se dostáváme k hlavnímu motivu dialogu, nalezení a definování sofistů.

*Nyní totiž je, pokud jde o tento pojem, tobě a mně společným majetkem toliko jeho jméno, kdežto činnost, pro kterou to jméno dáváme, máme možná v mysli každý zvlášť sobě; avšak vždy a při všem **je třeba, aby byla zjednána dohoda spíše o věci samé prostřednictvím výkladů** nežli o samotném jméně bez výměru.*⁶³ Platón nám zde prostřednictvím hosta naznačuje používanou metodu při snaze o definování sofistů. Tou metodou bude dialektické uvažování. Podmínkou tohoto uvažování je, že při snaze o definování určitého pojmu nemůžeme říct že x je x, jelikož tím by jsme se dostali do nic neříkající tautologie. Definice *sofista je sofista*, by nám nic netvrdila. Při správném definování musíme nutně hledaný pojem spojit s účinky, kterými se námi hledaný pojem projevuje ve smyslové realitě. *Ontologie dialogu Sofistés je tedy co do své metody dialektická.*⁶⁴ Jelikož definování sofistů pomocí dialektického uvažování, které je pro Platóna hlavním předpokladem filosofa, nebude jednoduchá záležitost, nabízí host Theaitétovi, aby nejdříve tento druh pojmového uvažování společně procvičili na jednodušším pojmu. *Já radím i nám takto, když jsme uvážili, že **pojem sofista je***

⁶⁰ Platón, *Sofistés*, 216c.

⁶¹ Platón, *Sofistés*, 217c.

⁶² Tamtéž, 217d-e.

⁶³ Tamtéž, 218c.

⁶⁴ ŠPINKA, Š., *Bytí nebytí*, Praha: 2009. Nepublikovaný text VII. platónského symposia, s. 2.

*těžký a že je nesnadno jej postihnouti, abychom se dříve cvičili o jeho hledání na jiném pojmu snazším.*⁶⁵

Za účelem dialektického cvičení zvolil host Theaitétovi pojem udičníka, který společně definovali jako *polovice veškerého umění je získávací, získávacího druhu zmocňovací, zmocňovacího lovecká, loveckého živolovecká, živoloveckého lovectví ve vlhku, vlhkoloveckého celý dolní úsek byl rybářství, rybářství mělo druh úderný, údernictví druh hákový; a u tohoto ten druh, při kterém se úder způsobuje tahem nahoru, má jméno podle té činnosti samé; a to je nyní hledané tak řečené udičnictví.*⁶⁶

Toto počáteční rozdělení, které bylo provedeno za účelem procvičit Theaitéta v dialektickém vymezování, je společníky v rozhovoru přijato jako vzor pro následné vymezování sofistů. Jak si ukážeme níže, není toto vymezení zcela bez chyby.

2.2.1 První definice sofistů

Při prvním společném pokusu vystihnout sofistu dialektickým výměrem dospěli Theaitétos s hostem k definici, která vychází ze vzorové definice udičníka. Definice sofistů se od definice udičníka odděluje v pátém kroku,⁶⁷ kde se živolovectví dělí na dvě části vlhkolovectví a chodolovectví. Výsledný dialektický výměr sofistů pak vypadá následovně: *„Tedy podle tohoto nynějšího usuzování, Theaitéte, jak se podobá, k umění přivlastňovacímu, a to loveckému, a to živolovectví, a to k lovu na suchu, a to ke krotkolovectví, k lidolovectví, k soukromolovectví, k výdělečnictví, k penězoberství, k jakobyvychovatelství –, náleží lov na bohaté a urozené mladé lidi a ten je nazvati, jak nám vychází z nynější úvahy, sofistickou.“*⁶⁸ Host není s tímto výměrem zjevně spokojen, protože ihned po prvním dokončeném výměru přistupuje k dalšímu pokusu vymezit sofistu. *Vždyť se totiž v tom, co bylo dříve řečeno, ukazuje zjev, že to není ten pojem, za jaký jej nyní pokládáme, nýbrž některý jiný.*⁶⁹ První výměr sofistů obsahuje chybu.

Chyba, která se v prvním výměru vyskytla, se nachází v šestém kroku, který jsme výše při celkovém výměru zvýraznili.⁷⁰ Není náhodou, že zrovna v tomto kroku nechává host Theaitéta rozhodnout o správnosti postupu v dichotomickém dělení

⁶⁵ Platón, *Sofisté*, 218d3.

⁶⁶ Platón, *Sofisté*, 221b.

⁶⁷ viz. Příloha I.

⁶⁸ Platón, *Sofisté*, 223b.

⁶⁹ Tamtéž, 223c.

⁷⁰ viz. Příloha II.

pojmu, ačkoliv to v předchozích krocích neudělal. ***Postav se, na kterékoliv stanovisko ti je líbo, buď na stanovisko, že není žádný krotký živočich, nebo že krotký je některý jiný, kdežto člověk je divoký, nebo zase že pokládáš člověka za živočicha krotkého, ale soudíš že není žádného lovu na lidi; ať to je kterákoli z těchto vět, o které myslíš, že ti je řečena po chuti, jen nám to přesně urči.***⁷¹

V tomto místě Theaitétos řádně nedomyslel do důsledků své rozhodnutí a neuvědomil si chybu, kterou svým rozhodnutím učinil. V následujícím kroku, ve kterém se lov na krotké živočichy dělí na lov násilný a lov přemlouvačský, dochází ke zjevné kolizi s dělením na čtvrté úrovni.⁷² Lov násilný, který představuje lupičství, otrokářství, tyranství a veškeré válečnictví, je zde v rozporu se zápasnickým uměním, které je v dělení umění zmocňovacího ve dvojici s loveckým uměním. První výměr sofistů ale pokračuje v hierarchické struktuře ve směru loveckého umění, tudíž by se nemělo stát, aby se v dělení pojmu na dvě části objevila oddělená část na čtvrté úrovni zároveň o něco níže na šesté úrovni. Tento výměr je tedy chybný a proto host přistupuje k dalšímu pokusu vymezit sofistu. Chybu si dobře zapamatujme, jelikož se k ní vrátíme při pátém pokusu o vymezení sofistů.

2.2.2 Druhá až čtvrtá definice sofistů

Při druhém pokusu poskytnout správný výměr sofistů dochází opět k pochybení, které Theaitétos znovu nepostřehl. Host s Theaitétem dospěli k definici sofistického oboru, který pochází z *umění získávacího, výměnného, tržního, obchodního, obchodujícího s řečmi a naukami ten obor, obchoduje se zdatností, to je, jak se podruhé ukázalo, sofistika.*⁷³ Skrytá chyba, která se objevuje v tomto výměru, je učiněna v šestém kroku.⁷⁴ Šestý krok se týká části, kde je obchod dělen do dvou částí na *obchod týkajícího se věcí těla a obchod týkajícího se věcí duše. A pokud jde o obchod, zdalipak nepozorujeme, že se při něm za peníze vyměňují koupí jednak ty věci, kterými se živí a kterých užívá tělo, jednak ty, kterých potřebuje duše?*⁷⁵ Tentokrát se chyba skrývá v části, která se týká obchodování s věcmi pro tělo. Theaitétos udělal podobnou metodickou chybu, jelikož tento krok nekoresponduje

⁷¹ Platón, *Sofisté*, 222b6-c1.

⁷² viz. Příloha II.

⁷³ Platón, *Sofisté*, 224e.

⁷⁴ viz. Příloha III.

⁷⁵ Platón, *Sofisté*, 223e.

s částí ve druhém kroku.⁷⁶ Ve druhém kroku je veškeré umění rozděleno na části tvořící a získávací, přičemž tvořící umění je definováno jako *zemědělství a veškerá péče týkajícího se všeho smrtelného těla*.⁷⁷ Tento vzniklý rozpor je pro hosta natolik zjevný a závažný, že okamžitě následně přidává třetí a čtvrtý výměr sofisty. *Za třetí pak i jestliže někdo je usazen na jednom místě v obci a prodává nauky týkající se právě téhož předmětu, z nichž jedny kupuje, jiné i sám vyrábí, a umínil si mít z toho živobyčí, také toho bys, myslím, nenazýval nijak jinak než právě takto*.⁷⁸ Následuje čtvrtý výměr sofisty, který není úplně rozvinutý do hierarchické struktury. *Tedy i výměnný, a to tržní obor umění získávacího, buď kupecký nebo prodávající vlastní výrobky, tak i onak, ať to je kterýkoli druh obchodování s naukami týkajícími se takového předmětu, vždy jej nazveš, jak viděti, sofistickým*.⁷⁹ To, že se skutečně jedná o čtvrtý výměr sofisty nám host s Theaitétem potvrzují v pasáži, kde společně rekapitulují dosavadní výměry sofisty. *Ano, a za čtvrté byl podle nás prodavačem vlastních výrobků v oboru nauk. Správně jsi připomněl*.⁸⁰

Důvodem rychle po sobě jdoucích výměrů je ten, že všechny tři výše uvedené výměry obsahují stejnou chybu. Přesto si Theaitétos své chyby nevšimnul, i když host skrytou narážkou na toto pochybení upozorňuje, když říká: „*Tak i onak, ať to je kterýkoli druh obchodování s naukami týkajícími se takového předmětu, vždy jej nazveš, jak viděti, sofistickým*.“⁸¹ V hostově odpovědi na tři po sobě rychle jdoucí výměry je skryta ironie na Theaitétovo dosavadní uvažování.

2.2.3 Pátá definice sofisty

I pátá definice obsahuje chybu. Sofista je v případě tohoto výměru definovaný jako *výdělečný druh lidí, jenž náleží k umění eristickému, k slovnímu zápasnictví, k umění sporu, k oboru bojovnému, k zápasnictví, k umění získávacímu*.⁸² Velice zajímavé na pátém výměru je, že je v něm obsažena stejná chyba, se kterou jsme se setkali při prvním pokusu o definici sofisty. Navíc je chyba v dialektickém uvažování

⁷⁶ viz. Příloha III.

⁷⁷ Platón, *Sofisté*s, 219a10.

⁷⁸ Platón, *Sofisté*s, 224d.

⁷⁹ Tamtéž, 224d.

⁸⁰ Tamtéž, 231c.

⁸¹ Tamtéž, 224e.

⁸² Tamtéž, 226a.

skryta vůči první definici přesně zrcadlově. Tentokrát čtvrtý krok v pátém výměru koliduje s osmým krokem prvního výměru.

Dalším zajímavým krokem hosta je, že nalezená definice sofistů je popsána směrem od základního pojmu k obecnějšímu pojmu. Doposud však host učiněnou závěrečnou definici shrnoval Theaitétovi směrem od obecného ke konkrétnímu. Host tak nejspíše chtěl Theaitétovi naznačit, že v dialektickém definování je důležité sledovat celý výměr ve všech jeho částech. Možnou chybu pak v takto učiněném výměru je snazší zaregistrovat, když se ten, který výměr vykonává, v něm pokusí zpětně vystoupit v hierarchické struktuře od konkrétního k obecnému. Ale ani teď si Theaitétos nevyšimnul, že by někde učinil chybné rozhodnutí.

Můžeme říct, že všechny chyby, které jsme si ukázali ve všech dosud učiněných definicích, implicitně vyplývají z šestého kroku v prvním výměru. Připomeňme si, že rozdělení pojmu do dvou částí, které bylo uskutečněno v tomto konkrétním kroku, přenechal host na Theaitétovi. Theaitétos nepromyslel své rozdělení do všech možných důsledků, které se projevují ve všech následujících neúspěšných pokusech o definici sofistů. Tím, že host vztáhnul pátou definici a v ní obsaženou chybu zpět k definici první, si připravil podmínky pro další snahy o nalezení sofistů. Nyní se však tímto počinem oprostil od prvních pěti definicí a může určitým způsobem obměnit výchozí předpoklady či metodu. *Nuže vidíš, jak je to pravda, že tohle zvíře je ošemetné a že ho nelze, jak se říká popadnout jednou rukou? Je teda potřeba oběma.*⁸³

2.2.4 Šestá definice sofistů

Všech pět prvních definic vychází ze základního rozlišení neumění a umění, které je dále rozděleno na umění tvořící a získávací. V těchto pěti definicích je otázka po motivaci sofistů ustanovena jako hlavní předpoklad pro samotné dialektické zkoumání tohoto pojmu. Jelikož se první definice ukazují jako pochybné, je v šesté definici tento předpoklad zrušen a nahrazen novým, který nestaví do svého středu otázku po motivaci či činnosti. Tento nový předpoklad je tzv. *value-free*.⁸⁴ To znamená, že ve výměru samotném budeme vycházet ze samotného vyplývání v dělení pojmů, aniž by jsme tento výměr směřovali určitým způsobem k hledanému pojmu a současně

⁸³ Platón, *Sofisté*, 226a.

⁸⁴ DORTER, Kenneth, *The Method of Division in The Sophist: Plato's Second Deuteros Plous*, In T.M. Robinson and Beatriz Bossi, eds., *Studies in Plato's Statesman*. Las Vegas: 2009, s. 2.

nebudeme rozlišovat, jestli je něco na stejné úrovni horší či lepší. Avšak **na cestě usuzování není o nic méně důležitá práce houbou ani o nic důležitější pití léku**, podle toho že jedno nám svým čištěním prospívá málo a druhé velice. Neboť když se pokouší vyzozorovati, co je ve všech uměních příbuzné a co není příbuzné, aby nabyla o nich rozumového poznání, **vází si hledíc k tomu všech stejně, a pokud jde o podobnost, nepokládá jednu věc za směšnější druhé.**⁸⁵

K překvapení Theaitéta nedefinují společně s hostem sofistu, ale člověka sókratovského typu. *Tedy dejme tomu, že druhem umění rozlučovacího je čištění, u čištění budiž oddělena ta část, která se nevztahuje k duši, a z té umění vyučovací a z umění vyučovacího umění vzdělávací; a u umění vzdělávacího to **usvědčování, které se zabývá lichým zdáním moudrosti, nebudiž od nás nazýváno v úvaze nyní se projevivší nijak jinak než **ušlechtilou sofistickou.*****⁸⁶ Ačkoliv by výsledná definice měla být osvobozena od jakéhokoliv použití hodnot, host se částečnému porušení tohoto předpokladu neubráníl, když použil slovo ušlechtilá. Kdyby totiž v závěru neimportoval do výsledného výměru alespoň částečně hodnotu dobra, postavil by Sókrata vedle sofistů, aniž by ho od nich mohl jakkoliv odlišit.

Místo toho, díky zakomponování aspektu dobra, může Sókrata zachránit a posléze mu přisoudit funkci lékaře duše. Činností lékaře duše je léčení cizích duší od zdání vědění a vědomostí. *Tak usoudili i oni o duši, že **nebude mít dříve užitek z podávaných nauk, dokud někdo svým usvědčováním nevzbudí v usvědčovaném stud.***⁸⁷ Navíc očištění duše a tedy i rozumu od nevědomostí je důležitým předstupněm pro následující pravé poznání. *Dokud mu nevyjme mínění překážející naukám a nezpůsobí, **aby se jevil čist a myslil si, že ví jedině to, co vskutku ví a více ne.***⁸⁸

2.2.5 Sedmá definice sofistů

Na konci dialogu *Sofisté*s se host s Theaitétem dostávají k poslednímu výměru, který tentokrát oproti všem předchozím výměrům vychází z umění tvořícího.⁸⁹ Výsledná definice vypadá následovně: „*Je to tedy napodobovací činnost projevující se v umění zaplétati do rozporů, které náleží k záluďné části umění pracujícího se zdáním,*

⁸⁵ Platón, *Sofisté*s, 227a-b.

⁸⁶ Platón, *Sofisté*s, 231b.

⁸⁷ Tamtéž, 230c.

⁸⁸ Tamtéž, 230d.

⁸⁹ viz. Příloha I.

rodu přeludového, kejklířství v řečech, ne božská, nýbrž lidská část tvoření, oddělená od umění obrazotvorného.⁹⁰ Mohlo by se zdát, že host s Theaitétem se konečně dopracovali k pravdivé definici sofistů, ale není tomu tak. I tento poslední výměr v dialogu *Sofisté*s obsahuje chyby, které však nejsou tak evidentní jako v předchozích šesti definicích sofistů.

Nejviditelnější problém sedmého výměru se vyskytuje v osmém kroku.⁹¹ V posledním kroku výměru došlo k podstatné chybě v dělení pojmu na dvě poloviny. Host s Theaitétem rozdělili záludného napodobitele na části, kdy jeden provádí *douhé řeči veřejně* a druhý *krátké řeči v soukromí*. V podstatě zde došlo k procedurální chybě, kdy distinkce dvou párů, *krátké nebo dlouhé řeči* a *veřejné nebo soukromé řeči*, byly spojeny do jednoho kroku. Kvůli této chybě nám ovšem vypadnou možnosti a rozlišení pro ty, kteří praktikují *krátké řeči na veřejnosti* a *dlouhé řeči v soukromí*, které jsou praktikovány sofistů v dialozích Gorgias a Protágoras.⁹²

Jiným problémovým místem je šestý krok.⁹³ V této části dochází k rozlišení napodobovacího umění na *napodobitelství znalecké* a *napodobitelství domnělé*, jehož hlavním znakem je *neznalost*. Proč by zdatný sofista musel nutně být *neznalý*? Minimálně musí být *velice zdatný* v tom, že dokáže svým myšlením a promlouváním ovlivnit celé davy lidí. Musí být *zdatný* a *ne domnělý* ve znalostech jak *manipulovat s lidmi*.⁹⁴

Další významnou chybou týkající se metody dělení pojmu na dvě poloviny udělal Theaitétos v pátém kroku.⁹⁵ V této části výměru Theaitétos připustil možnost, aby se v metodické činnosti, kdy se pojem dělí do dvou částí, nemusela jedna část pojmenovat a vymezit. *Stanovme tedy toto jako jednu jeho část a nazvěme ji napodobovací; avšak od toho ostatního z pohodlnosti upuštme a ponechme druhému, aby to svedl v jednotu a dal tomu nějaké jméno*. Na to Theaitétos hostovi odpovídá. *Tak at' je to stanoveno od toho druhého budiž upuštěno*.⁹⁶ To ale v dialektickém vymezení pojmu není možné, jelikož polovina, která se vyděluje z celku je v této

⁹⁰ Platón, *Sofisté*s, 268c.

⁹¹ viz. Příloha VI.

⁹² DORTER, Kenneth, *The Method of Division in The Sophist: Plato's Second Deuteros Plous*, In T.M. Robinson and Beatriz Bossi, eds., *Studies in Plato's Statesman*. Las Vegas: 2009, s. 4.

⁹³ viz. Příloha VI.

⁹⁴ DORTER, Kenneth, *The Method of Division in The Sophist: Plato's Second Deuteros Plous*, In T.M. Robinson and Beatriz Bossi, eds., *Studies in Plato's Statesman*. Las Vegas: 2009, s. 3.

⁹⁵ viz. Příloha VI.

⁹⁶ Platón, *Sofisté*s, 267b.

metodě definována jednak sama sebou a jednak svou protivou, kterou je druhá polovina z vymezeného pojmu.

2.3 Důvody neúspěchů v definici sofistů

Pro přehlednost si nyní v závěru kapitoly shrneme všechny učiněné definice sofistů, ke kterým se host společně s Theaitétem dopracovali. V prvních pěti definicích, Theaitétos chyboval především v tom, že otázka po motivaci činnosti sofistů byla hlavním předpokladem pro výsledný dialektický výměr. Theaitétos zaměřen pouze na zodpovězení této otázky zcela opomněl sledovat výsledný výměr ve své celistvosti. Svou pozornost směřoval na poslední kroky učiněných výměrů, kde tyto poslední části odpovídaly na otázku po motivaci sofistů, ale z pohledu celku si nevšiml, že při prvním samostatném dělení významně pochybil. Tuto chybu by bylo možné odhalit jen v případě, kdyby Theaitétos výsledné výměry promýšlel ve svém celku. To se mu host snažil naznačit, když pátý výměr vztáhnul zpět k prvnímu výměru a navíc definoval sofistů od konkrétního k obecnému.

V šestém výměru, který měl být původně proveden na základě *value-free* metody, došlo k zajímavé situaci, kdy byl host nucen v závěru definice zakomponovat do posledního kroku určitý aspekt dobra. Samotná *value-free* metoda tím byla porušena, ale byl to jediný způsob, jak zachránit Sókrata, který by jinak byl připodobněn k sofistům.

V sedmé závěrečné definici se objevily menší konceptuální chyby, které nám výsledný výměr zdiskreditovaly. To, že konečný výměr není pravdivý, se nám snaží host naznačit na konci dialogu *Sofistés*, kde narážkou odkazuje na Homérovu *Iliadu*.⁹⁷ *Kdo řekne, že skutečný sofista pochází z takového původu a krve, vysloví, jak se podobá, čistou pravdu.*⁹⁸ Společně s učiněnou narážkou bychom mohli poslední část dialogu přečíst následovně. *Kdo řekne, že skutečný sofista pochází dle posledního výměru z takého původu, sám pochází z také krve.* Theaitétos následně souhlasí. Závěr v dialogu *Sofistés*, který naznačuje, že výsledný výměr není v pořádku, se nám potvrzuje v úvodní části dialogu *Politikos*.

⁹⁷ Narážka na Homérovu *Iliadu*, VI, 211, kde Glaukos končí vypravování o svém rodu (v překladu O. Vaňorného) *z takého původu tedy a z také pocházím krve.*

⁹⁸ Platón, *Sofistés*, 268b.

V *Politikovi* Sokrates děkuje Theodórovi, že jej seznámil s Theaitétem a hostem. Theodóros, který cítí hrdost na svého žáka Theaitéta a je přesvědčen o jeho zdárném definování sofistů, vybízí Sókrata k budoucímu uznání Theaitétových schopností.⁹⁹ Sokrates ovšem není s dosavadním výkonem Theaitéta spokojen. To se potvrzuje, když na vybidnutí od Theodóra odpovídá evidentní ironií. *Dobře; ale máme si myslit, milý Theodore, že jsme tohle takto slyšeli od nejlepšího odborníka v počtech a geometrii?*¹⁰⁰ Jelikož Theaitétos v dialektickém vymezení pojmu neobstál, je v dialogu *Politikos* nahrazen jeho spolužákem Sókratem Mladším.¹⁰¹

Kromě výše uvedených problémů, které obsahovalo všech sedm výměrů, můžeme v rámci dialogu *Politikos* zmínit další dva, které by nám zodpověděly otázku, *proč Theaitétos neobstál?*

První příčinou pochybení ve všech výměrech je to, že dělení pojmu na dvě části neprobíhalo vždy metodicky správně, ačkoliv je tento způsob výměru nejjistější. *Avšak, přáteli, zabývatí se drobnostmi není bezpečné, nýbrž bezpečnější je jítí při dělení středem.*¹⁰² Důkaz toho, že Theaitétos v tomto pochybil, je ukryt o pár řádků níže. *To, jako kdyby někdo s úmyslem rozdělití lidské pokolení na dvě dělil tak, jako to dělají zde většinou* (narážka na Theaitéta), *že totiž oddělují helénský národ jako jednotku různou ode všech ostatních* (narážka na špatné dělení).¹⁰³ Zde, by případné správné rozlišení bylo na muže a ženy.¹⁰⁴

Druhý a nejdůležitější důvod sedmi chybných výměrů je ten, že Theaitétos postavil všechny tři muže sofistu, politika a filosofa na stejnou úroveň, aniž by při tom mezi těmito pojmy akceptoval jakýkoliv ohled na lepší a horší. *Že všechny ty může položil naroveň, kteří přece jsou svou hodnotou vzdáleni od sebe vespolek více než připouští úměra vašeho umění.*¹⁰⁵ Aby bylo dialektické vymezení pojmu metodicky správné, je nevyhnutelné do této metody zakomponovat aspekt dobra, který se stává hodnotícím kritériem pro všechny definice pojmu.¹⁰⁶

Ze všech výše zmíněných faktů můžeme usoudit, že Theaitétos neovládá dialektiku.

⁹⁹ Platón, *Politikos*, 257a.

¹⁰⁰ Tamtéž, 257a.

¹⁰¹ Tamtéž, 257c.

¹⁰² Platón, *Politikos*, 262c.

¹⁰³ Tamtéž, 262d.

¹⁰⁴ Tamtéž, 262c.

¹⁰⁵ Tamtéž, 257b.

¹⁰⁶ Tamtéž, 283d-284a.

3 Theaitétos jako přítel idejí

Druhým důležitým aspektem postavy Theaitétos je ten, že se v jedné části dialogu *Sofistés* připodobňuje k přátelům idejí. Po nevydařených šesti definicích sofisty se Theaitétos společně s hostem dopracovávají k pojmu *jsoucna*. Než pojem podrobí dialektickému zkoumání, navrhuje Theaitétos, aby nejdříve bylo řečeno to, co o něm soudí ostatní.¹⁰⁷ Host souhlasí a navrhuje způsob vyjádření názorů těchto předchůdců. Navrhuje Theaitétovi, že se ho bude ptát, jakoby on Theaitétos byl stoupencem těchto myšlenek.

V první části, kde se host ptá na názory elejské školy, odpovídá Theaitétos buď jednoduchým přitakáváním nebo ve třetí osobě množného čísla.¹⁰⁸ *Jakápak bude potom, hoste, jejich odpověď?*¹⁰⁹ *Jak je možno si představit, že nebudou tvrdit a netvrdí jeho totožnost?*¹¹⁰ I v následující části, kde host společně s Theaitétem probírají názory krajních materialistů, kteří jsou označeni jako *synové země*, nalzáme stejný druh odpovědí, tedy ve třetí osobě množného čísla.¹¹¹

Po projednání postoje krajních materialistů se dostávají k projednání přátel idejí.¹¹² V této pasáži dochází k výraznému posunu v Theaitétových odpovědích. Nejdříve hostovi pouze přitakává, aby se následně jednoznačně postavil na stranu přátel idejí. *A soudíte, že tělem máme skrze smyslové vnímání styk s děním, duší pak skrze myšlení se skutečnou jsoucností; ta jest podle vašeho mínění stále v témže stavu, kdežto dění je hned tak, hned jinak.* Theaitétos hostovi odpovídá. *Ano, to je naše mínění.*¹¹³ Kdyby Theaitétos zachoval předchozí způsob odpovídání, odpověděl by ve třetí osobě množného čísla jako oni. On však místo toho použil první osobu množného čísla a tím se přiklonil k názoru zastánců idejí. To je druhá významná charakteristika Theaitéta v dialogu *Sofistés*.

¹⁰⁷ Platón, *Sofistés*, 243d.

¹⁰⁸ Tamtéž, 244a-245e.

¹⁰⁹ Platón, *Sofistés*, 244c2.

¹¹⁰ Tamtéž, 244c2.

¹¹¹ Tamtéž, 246a-247e.

¹¹² Tamtéž, 248a.

¹¹³ Tamtéž, 248a.

4 Smysl Theaitéta v dialogu *Sofisté*

Postava Theaitéta je v dialozích popisována jako mladík, který je nejlepší v geometrii, velice nadaný v ostatních vědách, ve sporech mírný, přičemž vyniká ve všem nad svými vrstevníky. Mohli bychom směle říci, že na první pohled splňuje všechny předpoklady pro to, aby se stal vynikajícím filosofem v platónském slova smyslu. Dříve než by se tak kdokoliv odvážil učinit, je Theaitétos Platónem podroben dvojnásobné zkoušce. Nejdříve absolvuje ve stejnojmenném dialogu *Theaitétos* rozhovor se Sókratem, aby byl následující den v dialogu *Sofisté* společníkem v rozhovoru s neznámým hostem z Eleje.

V prvním dialogu se Theaitétos pokouší společně se Sókratem nalézt odpověď na otázku, co je to vědění. Naneštěstí dialog na tuto otázku končí bez jednoznačné odpovědi. Z toho můžeme usoudit, že Theaitétos na tuto otázku nebyl schopen odpovědět, jelikož ještě nedosáhl filosofického prozření. Kdyby měl filosofické vědění, dokázal by na tuto otázku uspokojivě odpovědět. Sókrates, připodobněn v *Sofistovi* k očišťovateli a lékaři duše, vyléčil pomocí svého babického umění Theaitétovu duši a potažmo i rozum od zdání vědění. Můžeme říct, že Theaitétos tímto počinem učinil první krok k přijetí pravých nauk a následné možnosti oprostít se od pout a vyjít z jeskyně.

Očištění duše od zdání vědění je jedním ze dvou nutných předpokladů pro filosofické prozření. Druhým neméně důležitým předpokladem je, že dotčený si musí osvojit dialektické uvažování. Dialektika je sama o sobě důležitým habitem pravého filosofa.¹¹⁴ V této schopnosti je procvičován druhý den v dialogu *Sofisté*. Přes veškerou snahu hosta, který Theaitéta provází v dialektickém rozhovoru, nedokáže Theaitétos tuto schopnost bezchybně rozvinout. To se nám ukázalo na všech špatných výměrech sofistů.

V kontextu interpretace Platónovy filosofické nauky tübingenskou školou je důležitý fakt, že se Theaitétos připodobnil **k přátelům idejí**. Platón, který ovládá dialektiku, která je předpokladem pro rozbor druhů a rodů v oblasti idejí a následnému vystoupení k ideálním číslům a k nejvyšším principům, se tímto počinem **vymezuje vůči této skupině lidí**. Přátelé idejí, kteří bez dialektiky nemůžou správně obsáhnout Platónem filosoficky strukturovanou skutečnost, tvořili filosofický směr, který vznikl

¹¹⁴ Platón, *Sofisté*, 253e3.

v Akademii. Proto Platón připodobnil Theaitéta, který si neosvojil schopnost dialektiky, k přátelům idejí. Jazykem Realeho můžeme říct, že přátelé idejí nejsou schopni dosáhnout významu druhé plavby.¹¹⁵

V konečném důsledku se můžeme pokusit ve světle tübingenské školy vztáhnout námi učiněný závěr **vymezení se vůči přátelům idejí** zpět k Aristotelově Metafyzice a pokusit se reinterpretovat některou její část. Jedná se o část Knihy XIII.,4,1079a. *A vůbec učení o ideách* (prosazováno zastánci idejí), *ruší právě to, na čem jeho přívržencům* (přívrženci filosofického konceptu Platóna) *více záleží* (vystoupení k ideálním číslům a následně k nejvyšším principům) *než na jsoucnosti idejí. Neboť důsledkem jest, že dvojka není první, nýbrž číslo, a že to co je vztažné, je dříve než to, co jest o sobě, a všechno to, čím mnozí, přidržující se učení o idejích* (nenaplnění druhé plavby), *odporovali vlastním počátkům*. Přátelé idejí tím, že považují za jádro své filosofie učení o idejích samotných, nutně porušují hierarchickou strukturu filosofické skutečnosti, tak jak je v interpretaci tübingenské školy v kontextu Platóna interpretována. To je hlavní význam role, kterou sehrál Theaitétos v dialogu *Sofistés*.

¹¹⁵ Srov., REALE, G., *Platón*, Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 139-252.

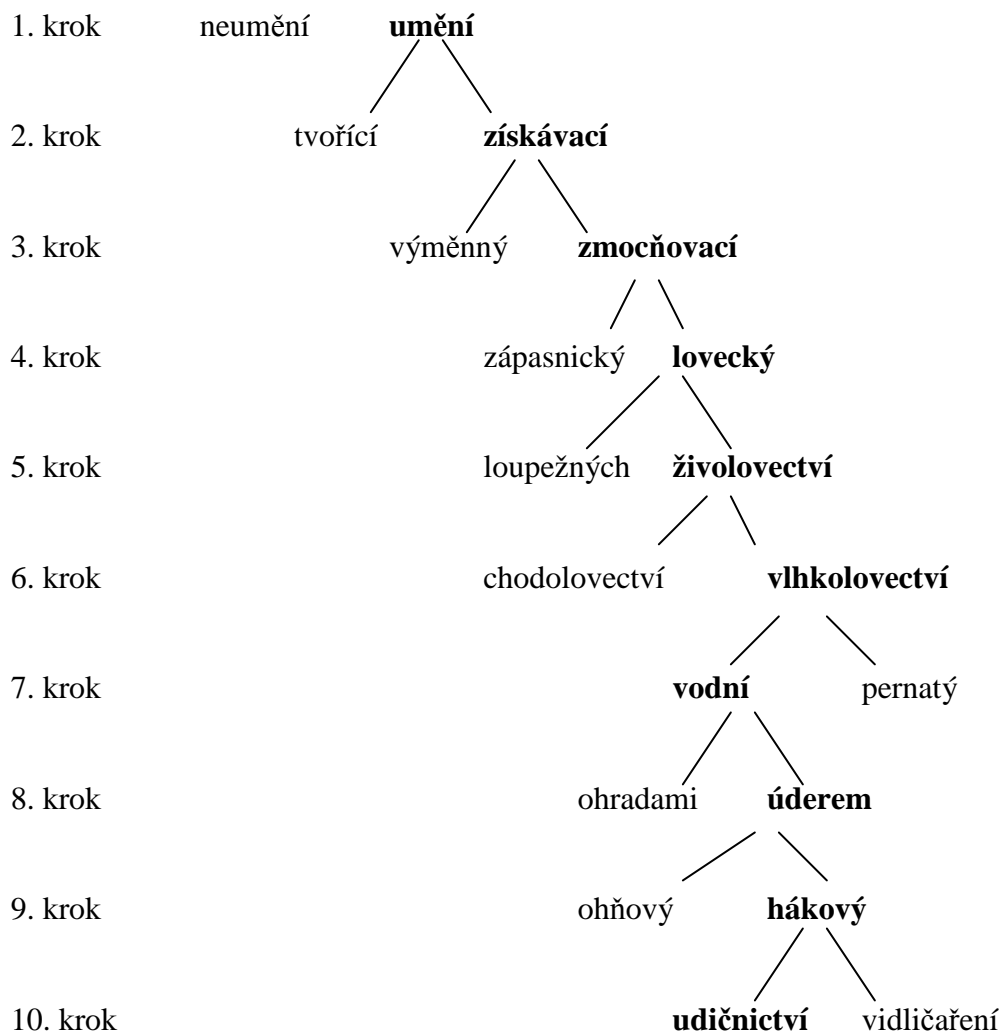
Seznam literatury:

1. Aristotelés, *Fyzika*. Přeložil a poznámkami opatřil Antonín Kříž. 2. rozšířené vydání. Praha: Nakladatelství Petr Rezek, 1996.
2. Aristotelés, *Metafyzika*. Přeložil a poznámkami opatřil Antonín Kříž. 2. vydání. Praha: Jan Leichter, 1946.
3. Cardal, R., Utajené pozadí Platónovy filosofie. *Distinkce*, 2005, č. 2.
4. DORTER, Kenneth, *The Method of Division in The Sophist: Plato's Second Deuteros Plous*, In T.M. Robinson and Beatriz Bossi, eds., *Studies in Plato's Statesman*. Las Vegas, 2009.
5. Greaser, A., *Řecká filosofie klasického období. Sofisté, Sókratés a sokratikové, Platón a Aristotelés*. Přeložil Miroslav Petříček. Praha: OIKOYMENH, 2000.
6. Platón, *Faidros*. Přeložil František Novotný. Praha: OIKOYMENH, 2000.
7. Platón, *Listy*. Přeložil František Novotný. Praha: OIKOYMENH, 1996.
8. Platón, *Politikos*. Přeložil František Novotný. Praha: OIKOYMENH, 2005.
9. Platón, *Sofisté*. Přeložil František Novotný. Praha: OIKOYMENH, 2009.
10. Platón, *Theaitétos*. Přeložil František Novotný. Praha: OIKOYMENH, 1995.
11. Reale, G., *Platón. Pokus o novou interpretaci velkých Platónových dialogů ve světle nepsaných nauk*. Přeložil Martin Cajthaml. Praha: OIKOYMENH, 2003.
12. SZLEZÁK, Thomas A., *Die Aufgabe des Gastes aus Elea*, Praha: 2009, Nепublikovaný text VII. platónského symposia.
13. ŠPINKA, Š., *Bytí nebytí*, Praha: 2009. Nепublikovaný text VII. platónského symposia, s. 2.

Seznam příloh:

- Příloha I. Vzorový výměr udičníka
- Příloha II. První výměr sofisty
- Příloha III. Druhý až čtvrtý výměr sofisty
- Příloha IV. Pátý výměr sofisty
- Příloha V. Šestý výměr sofisty
- Příloha VI. Sedmý výměr sofisty

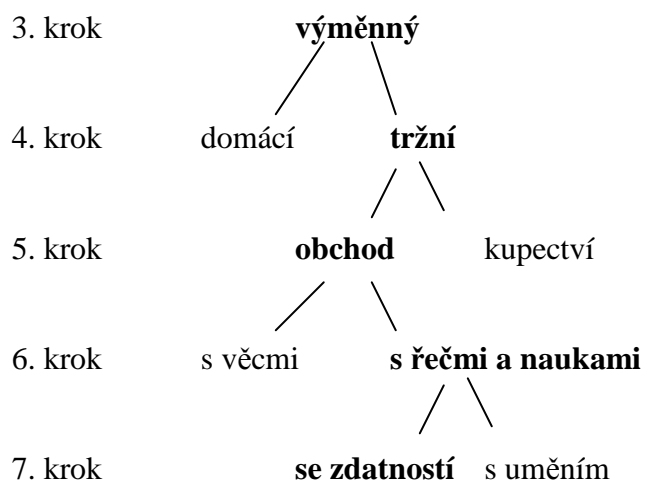
Příloha I. Vzorový výměr udičníka

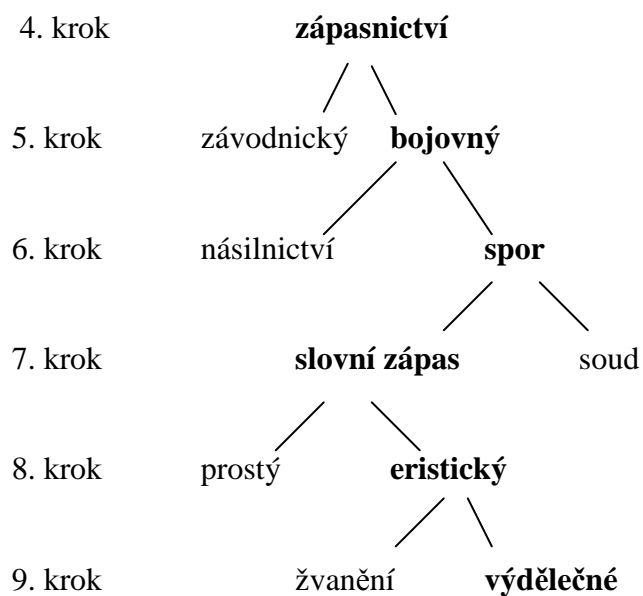
Příloha II. První výměr sofistů

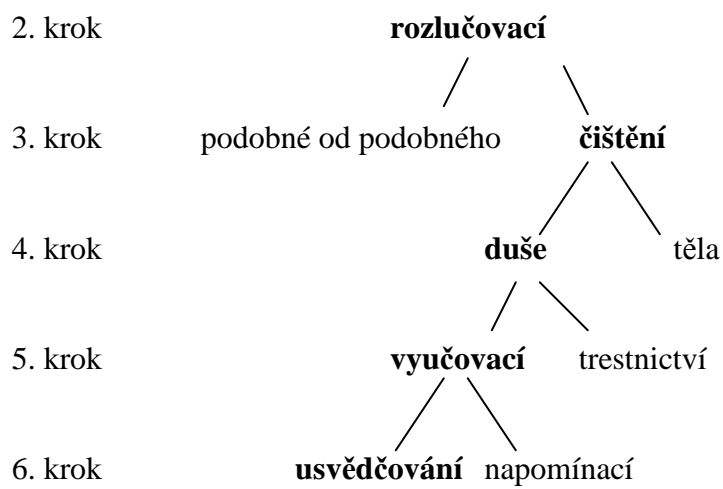
Příloha III. Druhý až čtvrtý výměr sofistů

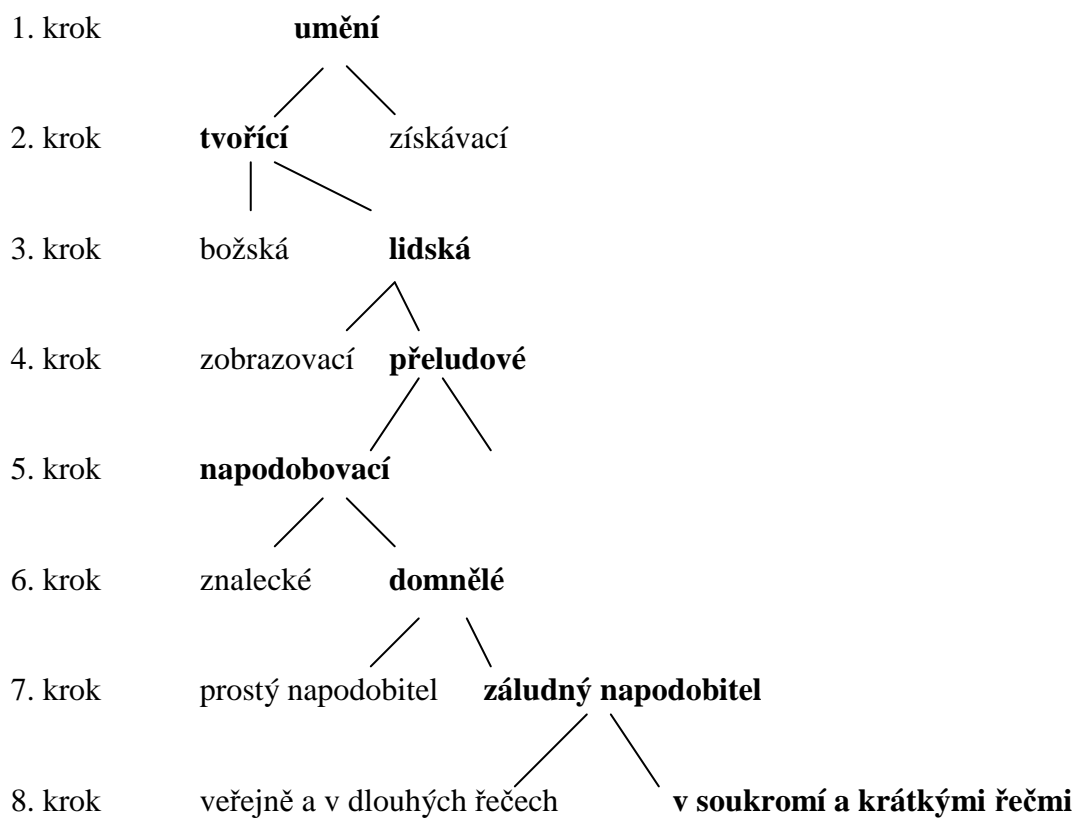
Příloha IV. Pátý výměr sofistů

Příloha V. Šestý výměr sofisty

Příloha VI. Sedmý výměr sofistů

Abstrakt

Bellovič, V., *Význam postavy Theaitéta v platónském dialogu Sofisté*. České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce

Klíčová slova: Theaitétos, dialektika, nepsané nauky, sofista

Práce se zabývá otázkou: *Jaký význam má postava Theaitéta pro platónský dialog Sofisté*. V práci je názorně rozvedeno dialektické uvažování, které pomáhá při strukturování ontologické roviny skutečnosti. Bez ovládnutí této schopnosti není Theaitétos schopen uskutečnit filosofickou druhou plavbu ve smyslu tübingské školy, která reprezentuje nový směr v platónském bádání, jehož hlavním předpokladem jsou nepsané nauky. Nepsané nauky představují fundamentální platónské metafyzické myšlení.

Abstract

The importance of character Theaetetus in Plato's dialogue *Sophist*

Key words: Theaetetus, the dialectical method, unwritten doctrines, sophist

This thesis deals with the issue: *What does the character of Theaetetus in Platonic dialogue Sophist?* The text is clearly shown dialectical thinking, which helps us with ontological structure of reality. Without mastery of this ability Theaetetus can not make a second philosophical voyage within the meaning of Tübingen School that represents a new direction in the Platonic research. The unwritten doctrines stands for the most fundamental metaphysical teaching of Plato.